

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
 Η Δ' ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ ΣΥΝΤΑΚΤΙΚΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ ΣΥΝΕ-
 ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΨΗΦΙΣΜΑ

ΨΗΦΙΖΕΙ

- 1) Κηρύττει δριςτικῶς ἐκπτώτων τὴν Δυναστείαν τῶν Γλυβούργων, στερεῖ ὅλα τὰ μέλη αὐτῆς παντός δικαιο-
ματος διαδοχῆς ἐπὶ τοῦ Θρόνου καὶ τῆς ἐλληνικῆς ἰθαγενείας καὶ ἀπαγορεύει εἰς αὐτὰ τὴν ἐν Ἑλλάδι, διαμονήν.
2) Ἀποφασίζει νὰ συνταγῇ ἡ Ἑλλὰς εἰς Δημοκρατίαν κοινοβουλευτικῆς μορφῆς, ὑπὸ τὸν ὄρον ἐγκρίσεως τῆς
ἀποφάσεως αὐτῆς ἀμέσως ὑπὸ τοῦ Λαοῦ διὰ Δημοψηφίσματος, οὗτινος αἱ λεπτομέρειαι, περιλαμβάνουσαι τὸν χρόνον,
τὸν τρόπον τῆς ἐνεργείας καὶ τὰς ἐγγυήσεις τῆς ἀμερολήπτου διεξαγωγῆς του, θέλουν κανονισθῇ διὰ Διατάγματος.
3) Ἐμπνέσει τὴν ἀναγκαστικὴν ἀπαιλοποίησιν τῶν κτημάτων τῶν ἀνηκούσιων εἰς μέλη τῆς ἐκπτώτου Δυναστείας.
Κτήματα, περιλαμβανομένης τῆς ἀκατονόμαστον γῆς, ἀκινήτων καὶ κινητῶν, ἀντικειμένων, δημόων, κοινοτήτων
ἢ νομικῶν προσώπων, εἰς τὴν ἐκπτώσαν Δυναστείαν καὶ τὸν λαόν, ἀνεξαρτήτως ἀὐτοδικαίως, ἀνε-
ρρήτως ἀποκρινόμενος εἰς τὴν Δύνασιν ἢ τοὺς ἀνδρας δι' οὓς αὐτὴ κοινότης ἢ νομικὰ πρόσωπα.
- ## ΚΡΙΣΗ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ
- # ΤΗΣ ΑΝΤΙΠΡΟΣΩΠΕΥΤΙΚΗΣ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑΣ
- τοῦ Πολιτεύματος μετὰ συνέσεως τοῦ Δημοκρατικοῦ Λόγου τῆς Ἑλλάδος.

ΗΜΕΡΙΔΑ

Τρίτη, 29 Νοεμβρίου 2016

ΘΗ ΠΛΗΡΕΞΟΥΣΙΟΙ

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ

Συνεδριακό Κέντρο «ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ»

Ώρα έναρξης 10:30

ΟΜΙΛΗΤΕΣ

Νίκος Αναστασόπουλος – Στέφανος Δημητρίου – Διονύσης Δρόσος

Μωυσής Ελισάφ – Γιάννης Παπαθεοδώρου – Κώστας Πέτσος

Μαρία Πουρνάρη – Φίλιππας Φίλιος

Επίσημονικός υπεύθυνος: Αναπλ. Καθηγητής Στέφανος Δημητρίου

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΚΟΣΜΗΤΕΙΑ ΦΙΛΟΣΟΦΙΚΗΣ ΣΧΟΛΗΣ

ΙΔΡΥΜΑ ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ
ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΟΙΝΟΒΟΥΛΕΥΤΙΣΜΟ ΚΑΙ ΤΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ

ΠΡΟΣΚΛΗΣΗ

Η Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής

του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

έχει την τιμή να σας προσκαλέσει στην Ημερίδα με θέμα:

Κρίση και προοπτικές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας

η οποία θα πραγματοποιηθεί

την Τρίτη, 29 Νοεμβρίου 2016

στο Συνεδριακό Κέντρο «ΚΑΡΟΛΟΣ ΠΑΠΟΥΛΙΑΣ»

του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων

Ώρα έναρξης 10:30

ΗΜΕΡΙΔΑ

Κρίση και προοπτικές της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ

10.30-11.00 Χαιρετισμοί

Πρύτανης του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Καθηγητής κ. Γεώργιος Καψάλης
Αναπληρωτής Πρύτανη του Πανεπιστημίου Ιωαννίνων, Καθηγητής κ.
Τριαντάφυλλος Αλμπάνης
Καθηγητής Πολιτικής Θεωρίας Παντείου Πανεπιστημίου, Μέλος Επιστημονικής
Επιτροπής του Ιδρύματος της Βουλής, κ. Μανόλης Αγγελίδης

Αντί Προλόγου

Κοσμήτωρ της Φιλοσοφικής Σχολής, Καθηγήτρια κ. Κατερίνη Λιάμπη

ΟΜΙΛΙΕΣ

- 11.00-11.15 **Φίλιππας Φίλιος**, Από τη δικτατορία στη μεταπολίτευση. Η μεταβατική φάση των αλλαγών στην τοπική αυτοδιοίκηση
- 11.15-11.30 **Μωυσής Ελισάφ**, Οι παθογένειες της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας και τα θεσμικά αντίβαρα
- 11.30-11.45 **Γιάννης Παπαθεοδώρου**, 'Αμύχανη Δημοκρατία': από την κρίση της αντιπροσώπευσης στον δημοκρατικό ανθρωπισμό
- 11.45-12.00 **Μαρία Πουρνάρη**, Η δημοκρατία ως/και επιστημική έννοια
- 12.00-12.15 **ΔΙΑΛΕΙΜΜΑ**
- 12.15-12.30 **Νίκος Αναστασόπουλος**, Παιδεία και εκδημοκρατισμός: Η θεσμική κατοχύρωση των εκπαιδευτικών ζητημάτων κατά τον Μεσοπόλεμο
- 12.30-12.45 **Κώστας Πέτσος**, Πολίτης 'ab irato' στα όρια του σύγχρονου κοινωνικού πράττειν
- 12.45-13.00 **Διονύσης Δρόσος**, Νεωτερικότητα, φιλελευθερισμός και η ξεχασμένη υπόσχεση της δημοκρατίας
- 13.00-13.15 **Στέφανος Δημητρίου**, Η αξία της αντιπροσωπευτικής, συνταγματικής δημοκρατίας και το αξιακό μέτρο της κοινωνικής δικαιοσύνης
- 13.30-14.00 **Συζήτηση**
Συνόψιση

Επιστημονικός υπεύθυνος: Στέφανος Δημητρίου, Αναπληρωτής Καθηγητής Πολιτικής Φιλοσοφίας, Τμήμα Φιλοσοφίας, Παιδαγωγικής και Ψυχολογίας, Πανεπιστήμιο Ιωαννίνων.

Από τη δικτατορία στη μεταπολίτευση. Η μεταβατική φάση των αλλαγών στην τοπική αυτοδιοίκηση

Κατά τη δικτατορία, με την ισχύ των βασιλικών διαταγμάτων διοριζόταν νομάρχης, ως μετακλητός υπάλληλος, με απόλυτη εξουσία ακόμα και με την ευθύνη για την λειτουργία των σωματείων. Οι δήμαρχοι και τα συμβούλια της εποχής, διορισμένοι από το υπουργείο εσωτερικών είχαν ελάχιστες αρμοδιότητες.

Με την μεταπολίτευση το 1974 και τις πρώτες τοπικές εκλογές το 1975 δημιουργείται νέα πολιτική κατάσταση. Αφ' ενός η προσπάθεια κάθαρσης του διοικητικού μηχανισμού από τους συνεργάτες της χούντας, αφ' ετέρου τα αιτήματα εκδημοκρατισμού του θεσμού και ανάπτυξης των αρμοδιοτήτων του. Η φάση αυτή διήρκεσε αρκετά χρόνια, 1975-1982, ώστε να αρχίσει να ισορροπεί, γέροντας ελαφρά πλέον υπέρ της Τοπικής Αυτοδιοίκησης. Τα γεγονότα αυτά αποτέλεσαν σημαντικό πεδίο πολιτικής διαμάχης, μεταξύ αυτοδιοικητικών και κεντρικής κυβέρνησης.

Οι μεγάλες αλλαγές στην ουσία και στον τύπο, αρχίζουν το 1982, παρά την ισχυρή ακόμα παρουσία του Νομάρχη ο οποίος καταργείται ως θεσμός το 1994.

Την περίοδο αυτή που εξετάζουμε, 1975-1990, υπήρξε πολύ πλούσια βιβλιογραφία γύρω από τις αλλαγές που απαιτούσε ο θεσμός και εξαιρετικές μονογραφίες από αιρετούς για τον εκσυγχρονισμό του.

**Οι παθογένειες της αντιπροσωπευτικής δημοκρατίας
και τα θεσμικά αντίβαρα**

Ο όρος 'αντιπροσωπευτική δημοκρατία' δηλώνει ό ίδιος το ακριβές περιεχόμενό του: διακυβέρνηση ενός δήμου-λαού , όχι άμεσα από τον ίδιο το δήμο, αλλά από τους εκλεγμένους αντιπροσώπους του. Στην πράξη, ωστόσο, η πράγματι ωραία αυτή ιδέα παρουσιάζει συχνά προβλήματα που την υποσκάπτουν. Και συγκεκριμένα: οι εκάστοτε κρατούντες αντιπρόσωποι, αντί να προσαρμοστούν εκείνοι στις απαιτήσεις του κράτους δικαίου , συχνά, με βάση τη δυνατότητα που τους δίνει η εξουσία προσαρμόζουν τις αποφάσεις τους στις ομάδες πίεσης οι οποίες ασκούν ανάλογα με την επιρροή τους κάθε φορά διαφορετική κοινωνική πίεση.

Έτσι κυριαρχούν οι πελατειακές σχέσεις, η ευνοιοκρατία, η ημετεροκρατία, η άνευ μόχθου προσοδοθηρία, η θεσμική κατοχύρωση της ασημαντότητας. Τις εμφανείς ρωγμές αυτής της ασυνέπειας καλείται να τις καλύψει η επικοινωνία, η οποία αυτοανακηρύσσεται σε 'επιστήμη', με τη βοήθεια της οποίας η κριτική σκέψη δίνει τη θέση της στο σόφισμα, η σαφήνεια στο πομπώδες, η αντιπαράθεση στη λάσπη και την υπονόμηση, ο λόγος μετατρέπεται σε σύνθημα, το θέμα σε θέαμα. Όλα τα παραπάνω εγκαθιδρύουν στη σκέψη των πολιτικών την καταστροφική για την υγιή πολιτική ιδέα του πολιτικού κόστους.

Η συνέπεια όλων αυτών είναι η μεγάλη εξάρτηση των αιρετών σε όλα τα επίπεδα από αθεσμοθέτους παράγοντες με αρνητικές συνέπειες και στον τρόπο σκέψης και τις αντίστοιχες συμπεριφορές των πολιτών. Πως μπορεί να προστατευθεί η αντιπροσωπευτική δημοκρατία;

Ο μεγαλύτερος δυνατός σεβασμός στο διαρκές που είναι το Σύνταγμα, έναντι του μη διαρκούς που είναι η εκάστοτε Κυβέρνηση. Το Σύνταγμα αποτελεί την κολώνα που στηρίζει το δημοκρατικό οικοδόμημα και ένα σταθερό και διαρκές σημείο αναφοράς που αποτυπώνει τη συλλογική βούληση και ρυθμίζει τις πράξεις των κυβερνήσεων.

Υπάρχουν επίσης μηχανισμοί που προστατεύουν τη διάκριση των εξουσιών, όπως για παράδειγμα η ανάθεση της εκτελεστικής εξουσίας σε εξωκοινοβουλευτικά πρόσωπα, καθώς και η διεύρυνση των θεσμικών αντίβαρων, όπως είναι οι ανεξάρτητες αρχές. Πράγματι, οι θεσμοί θα μας σώσουν και όχι τα πρόσωπα. Τα όποια ιδεολογικά λάβαρα όταν δεν αποτυπώνονται στους θεσμούς και δί' αυτών να διεισδύουν ως προσδοκία και στη συμπεριφορά των ανθρώπων, εκπίπτουν σε υποκρισία.

**‘Αμήχανη Δημοκρατία’: από την κρίση της αντιπροσώπευσης στον
δημοκρατικό ανθρωπισμό**

Ολοένα και περισσότερο στις μέρες μας, η κρίση της αντιπροσώπευσης βαθαίνει, υπονομεύοντας το νεωτερικό πρότυπο της δυτικής δημοκρατίας. Τα αισθήματα απογοήτευσης, φόβου και ανασφάλειας των πολιτών συνοδεύονται από μια ρητή αμφισβήτηση του αξιακού συστήματος της δημοκρατίας, ενώ η δυναμική επανεμφάνιση της ακροδεξιάς και του ριζοσπαστικού ισλαμοφασισμού ενισχύουν την αντιδημοκρατική σκέψη. Όπως παρατηρεί σχετικاً ο Carlo Galli, η συζήτηση για την ‘αμήχανία της δημοκρατίας’ έχει ήδη ξεκινήσει.

Στην ανακοίνωσή μου, θα αναφερθώ στις σύγχρονες όψεις της κρίσης της αντιπροσώπευσης, διερευνώντας παράλληλα τα εργαλεία για μια νέα ‘πολιτική ενέργεια’ συμμετοχής στη δημοκρατία. Με αφετηρία τη σκέψη του Norberto Bobbio και του Carlo Galli, θα εστιάσω στην έννοια του ‘δημοκρατικού ανθρωπισμού’ ως ορίζοντα επανεκκίνησης αλλά και ανανέωσης της σύγχρονης πολιτικής σκέψης, υποστηρίζοντας παράλληλα την καθοριστική σημασία που μπορεί να έχουν οι Ανθρωπιστικές Επιστήμες σε αυτό το δημόσιο διάλογο.

Η δημοκρατία ως/και επιστημική έννοια

Η δημοκρατία είναι το πολίτευμα της λαϊκής κυριαρχίας. Αυτό σημαίνει ότι είναι το πολίτευμα, στο οποίο φορέας της κυριαρχίας είναι ο λαός ως πολιτική έννοια, δηλαδή ως σύνολο πολιτών. Συνεπώς, το πώς λειτουργεί η δημοκρατία, σε πολύ μεγάλο βαθμό εξαρτάται από το πώς διαμορφώνονται οι πολίτες. Αυτοί θα πρέπει να έχουν δημοκρατικό, πολιτειακό φρόνημα και να είναι πολίτες ικανοί για ορθή κρίση και πράξη. Χωρίς αυτούς, χωρίς αυτό το φρόνημα, χωρίς το ανάλογο παιδευτικό ιδεώδες, που να αποτελεί πυξίδα, η οποία θα δείχνει τον δρόμο για την πολιτειακή παιδεία και τη σχέση της εκπαίδευσης, η δημοκρατία δεν λειτουργεί καλά. Σε μεγάλο βαθμό, η δημοκρατία είναι θέμα δημοκρατικής, πολιτικής παιδείας. Ως τέτοια αφορά και την εκπαίδευση, η οποία προετοιμάζει πολίτες. Η αναγκαία σχέση δημοκρατίας και πολιτειακής, πολιτικής παιδείας ορίζει την πρώτη και ως επιστημική έννοια, δηλαδή ως έννοια με γνωσιακό περιεχόμενο. Εάν η γνώση είναι αξία, τότε η αξία της δημοκρατίας πρέπει να περιλαμβάνει την πρώτη.

***Παιδεία και εκδημοκρατισμός: Η θεσμική κατοχύρωση
των εκπαιδευτικών ζητημάτων κατά τον Μεσοπόλεμο***

Η περίοδος του Μεσοπολέμου και ειδικότερα οι περίοδοι των Βενιζελικών κυβερνήσεων διακρίθηκαν για τις μεταρρυθμιστικές αλλαγές στον τομέα της εκπαίδευσης. Η νέα δομή του σχολικού συστήματος προσαρμόστηκε στις ανάγκες και τις εξελίξεις της εποχής, σύμφωνα με τα ευρωπαϊκά πρότυπα, στο πλαίσιο ενός ευρύτερου αστικού προσανατολισμού.

Στόχος της εργασίας είναι να αναδείξει τις Συνταγματικές μεταρρυθμίσεις από το 1911 και τα ανάλογα εκπαιδευτικά νομοσχέδια των Μεσοπολεμικών κυβερνήσεων, τα οποία αφενός αποτέλεσαν ένα μεταρρυθμιστικό πεδίο με σκοπό την θεσμοθέτηση ενός αστικού σχολείου και αφετέρου οργάνωσαν νομοθετικά το εκπαιδευτικό σύστημα. Ενδεικτικά, υπογραμμίζονται ως αποτελέσματα της νομοθετικής πρωτοβουλίας, η εισαγωγή στο δημοτικό σχολείο της δημοτικής γλώσσας και τα νέα διδακτικά βιβλία γραμμένα στη γλώσσα του λαού. Επίσης, στην ανώτατη βαθμίδα παρατηρήθηκε ιδιαίτερη δραστηριότητα, σαφώς επηρεασμένη από το ίδιο πνεύμα. Το ενδιαφέρον στράφηκε σε πρακτικότερες κατευθύνσεις και ο προσανατολισμός ήταν σαφής και ανάλογος με εκείνον που κυριαρχούσε στον χώρο της διδασκαλικής εκπαίδευσης. Με την ίδια αντίληψη λειτούργησε η ίδρυση και στελέχωση του Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης το 1925, η Ακαδημία Αθηνών το 1926 και η Έλευθερα Σχολή Πολιτικών, Οικονομικών Επιστημών' το 1930.

Πέραν της εκπαίδευσης, κατά την εποχή του Μεσοπολέμου, παρατηρήθηκε μία γενικότερη άνθιση στον τομέα του πολιτισμού. Η ίδρυση του Εθνικού Θεάτρου, η οργάνωση της μουσικής παιδείας και η διαφύλαξη της παραδοσιακής τέχνης ανέδειξαν, ευκρινώς, το πλαίσιο, σύμφωνα με το οποίο πραγματοποιήθηκαν οι αλλαγές στο χώρο των γραμμάτων και των τεχνών.

Πολίτης ‘ab irato’ στα όρια του σύγχρονου κοινωνικού πράττειν

Επιδίωξή μας στην παρούσα ανακοίνωση είναι η αδρομερής ανάδειξη των στοιχείων που συγκεφαλαιώνουν το κοινωνικό ‘πράττειν’ της μετανεωτερικής εποχής και ο προσδιορισμός της θέσης που επιφυλάσσεται στο ανθρώπινο υποκείμενο, του οποίου οι ανθρωπολογικές σταθερές φαίνεται να διακυβεύονται όχι μόνον από εξωγενείς – οικονομικές– παραμέτρους, αλλά και από ό,τι συγκροτεί τη νοηματοδότηση της παρουσίας του στο πολιτικό γίγνεσθαι. Στην ιστορική συγκυρία την οποία βιώνουμε, ενώ τα ‘παραδοσιακά’ αιτήματα της ‘κοινωνίας της εργασίας’ [αύξηση μισθών, μείωση του εργασιακού χρόνου, αύξηση των δημοσίων δαπανών για την υγεία και την παιδεία, βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης (τουλάχιστον στις ανεπτυγμένες χώρες), άνοδος του επιπέδου του ‘μέσου όρου της ανθρώπινης ευτυχίας’] ενσωματώθηκαν στη λειτουργία του καπιταλιστικού συστήματος, οι δυσλειτουργίες φαίνεται να φαλκιδεύουν την ουσιαστική μετοχή του υποκειμένου στο κοινωνικό και ιδιαιτέρως στο πολιτικό γίγνεσθαι. Ο «πολίτης» θεάται με μία πρόδηλη αμηχανία την αυτονόμηση του «συστήματος», δηλαδή της αλληλοπεριχώρησης των αναγκαιοτήτων που ρυθμίζει τη λειτουργία των θεσμών και ταυτόχρονα η ‘εξέγερση’ φαίνεται να απολήγει στο αδιέξοδο της ποσοτικής – μαθηματικής αλληλεπίδρασης των οικονομικών μεγεθών που μέσω της ‘μεταφυσικής’ εννοιολόγησης των όρων ‘αγορά’ και ‘παγκοσμιοποίηση’ περιθωριοποιούν το υποκείμενο, προσνέμοντας σε αυτό μόνον το ‘δικαίωμα’ του παθητικού τιτλούχου του νομικού δικαιώματος της ψήφου.

Νεωτερικότητα, φιλελευθερισμός και η ξεχασμένη υπόσχεση της δημοκρατίας

Το πρόγραμμα της Νεωτερικότητας διακηρύσσει την ελευθερία και χειραφέτηση του ατόμου από τις παραδοσιακές του εξαρτήσεις. Η ατομικότητα αναβαθμίζεται αξιακά από κάθε άποψη: ελευθερία συνείδησης και θρησκείας, προσωπική ηθική υπευθυνότητα και νοηματοδότηση του βίου, όμως και ανεξέλεγκτη ιδιωτική επιχειρηματικότητα, οικονομικός φιλελευθερισμός και ηθικός εγωισμός. Η ανάγκη να τιθασευτούν οι κεντρόφυγες και διαλυτικές τάσεις του ατομισμού, οδήγησε εξ αρχής στη θέσπιση συστημάτων ελέγχων και ρυθμίσεων. Τέτοια συστήματα ποικιλουν από τις αυταρχικές νομοθεσίες του μέχρι τους ελέγχους και τα ισοζύγια του πολιτικού Ρεπουμπλικανισμού.

Η κλασική παράδοση του οικονομικού φιλελευθερισμού προσφέρει μια νέα ιδέα ενός αυτοελεγχόμενου συστήματος φυσικής ελευθερίας. Η έννοια κλειδί είναι ο ανταγωνισμός. Ο ανταγωνισμός μεταξύ ίσων ασκεί ισορροπιστικό έλεγχο πάνω στις ακραίες εκδηλώσεις του εγωισμού, της ασυδοσίας και της κερδοσκοπίας. Ένας μηχανισμός οικονομικών ελέγχων και ισορροπιών αντικαθιστά τον κλασικό μηχανισμό ελέγχων και ισορροπιών του πολιτικού ουμανισμού.

Το πρόβλημα είναι ότι στο βαθμό που ο ανταγωνισμός περιορίζεται, μέσα από την τεράστια συγκεντροποίηση του κεφαλαίου, η αυτορύθμιση καταρρέει και το σύστημα τείνει προς την ανισορροπία, εκτός εάν ένα νέο υπόδειγμα ελέγχων και ισορροπιών τεθεί σε λειτουργία. Η ενεργός δημοκρατική πολιτική ευθύνη θα μπορούσε να εμπνεύσει συστήματα ελέγχου τόσο της αναρχίας των αγορών όσο και του δεσποτισμού της πολιτικής διακυβέρνησης.

Ωστόσο στο καθεστώς του κυρίαρχου σήμερα Ορντολιμπεραλισμού βιώνουμε την έκπτωση και τον εκφυλισμό της δημοκρατίας με συνέπεια την όλο και βαθύτερη κατίσχυση ενός ολέθριου μίγματος ακραίου ηθικού ατομισμού και αυταρχικής διακυβέρνησης.

Η αξία της αντιπροσωπευτικής, συνταγματικής δημοκρατίας και το αξιακό μέτρο της κοινωνικής δικαιοσύνης

Η σημερινή κρίση της δημοκρατίας και ως κρίση της αντιπροσώπευσης και ως κρίση της λαϊκής κυριαρχίας θέτει μετ' επιτάσεως το αίτημα της θεσμικής ανανέωσής της. Προϋπόθεση για την τελεσφόρα έκβαση τέτοιου εγχειρήματος ανανέωσης της δημοκρατίας είναι η προγραμματική ανανέωση της ίδιας της πολιτικής, δηλαδή η ανάκτηση των πρωτίων της που υφαρπάχτηκαν από την οικονομία. Αυτή η θεσμική ανανέωση προαπαιτεί τη ριζική και ριζοσπαστική ανανέωση του πολιτικού λόγου, ώστε να αναδειχθούν όλες οι πολιτικές διακυβεύσεις της δημοκρατίας. Αυτό το αίτημα συγκαθορίζεται από τις διακυβεύσεις που αφορούν τη σχέση κράτους, θεσμών και δημοσίου αγαθού, σε συνάφεια με τη σχέση δημόσιου και ιδιωτικού. Σε αυτό το πεδίο, θα αναζητηθεί η δυνατότητα να ξαναβρούμε το κέντρο του δημοκρατικού, πολιτικού ζητήματος, που δεν είναι άλλο από τη σχέση πολιτικής και κράτους. Αυτό όμως προϋποθέτει, με τη σειρά του, την αξιακή ανατίμηση της πολιτικής, με αξιακό γνώμονα την κοινωνική δικαιοσύνη, ώστε να επιτευχθεί η διαμόρφωση και η θεσμική συγκρότηση μιας στρατηγικής που θα αποσκοπεί στην προάσπιση της κοινωνικής συνοχής. Έτσι θα διασφαλιστούν και όλες οι δικαιοκρατικές και δικαιωματοκρατικές αρχές και αξίες. Τέτοιες αξίες, όμως, χωρίς την αρχή της κοινωνικής δικαιοσύνης, σε έναν κόσμο άγριων ανισοτήτων, θα ισοδυναμούν με ευχές. Το δημοκρατικό, πολιτικό ζήτημα, δηλαδή η σχέση πολιτικής και κράτους, αγγίζει τον πυρήνα της αντιπροσώπευσης και της λαϊκής κυριαρχίας. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία, ως το μέγιστο επίτευγμα του ευρωπαϊκού, συνταγματικού πολιτισμού, είναι η προϋπόθεση για να κάνουμε επιλογές. Πρώτα αναγνωρίζουμε την αξία της δυνατότητας να επιλέγουμε και μετά κάνουμε την επιλογή να είμαστε αριστεροί, δεξιοί ή οτιδήποτε άλλο. Η αντιπροσωπευτική δημοκρατία όμως είναι το πεδίο της πολιτικής μας συνύπαρξης. Είναι το δημοκρατικό αυτονόητο, για να είμαστε πολιτική κοινωνία.

